

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีศาสนาประจำชาติมาหลายศตวรรษ และคนไทยส่วนใหญ่นิยมรับนับถือศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติโดยได้นำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา มาปรับใช้ในวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสม ทำให้คนไทยเป็นคนที่อ่อนน้อมถ่อมตน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ประณีประนอม รักสงบ ใจเย็นมีความอดทนให้อภัยแก่ผู้มีสำนึกผิด ดำรงชีวิตอย่างเรียบง่าย ปกติสุข พึ่งพาอาศัยกันและกันได้ (พิสิฐ เจริญสุข, 2541, หน้า 80-81) ซึ่งพระพุทธศาสนานั้น ได้หล่อหลอมกลมกล่อมจิตใจของชนชาวไทยให้มีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมตามแบบอย่างของพุทธศาสนิกชน ทำให้สังคมไทยมีความร่มเย็นเป็นสุขและมีเอกลักษณ์ของตนเอง พระพุทธศาสนาเป็นองค์ประกอบสำคัญของสังคมไทยมีบทบาทและมีอิทธิพล ชี้นำแทรกอยู่ในชีวิตทุกส่วนของคนไทย สภาพของสถาบันพระพุทธศาสนาที่มีความเจริญรุ่งเรือง หรืออ่อนแอลงจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง มิใช่เฉพาะแต่ความเจริญรุ่งเรืองทางพระพุทธศาสนา เท่านั้น แต่ยังมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาการศึกษา ความเจริญก้าวหน้าและความมั่นคงของสังคมไทยทั้งหมด (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545, หน้า 1) และในขณะเดียวกันหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานก็ได้กำหนดให้นักเรียนในทุกช่วงชั้นได้เรียนวิชาพระพุทธศาสนาในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม โดยกำหนดให้เรียน 80 ชั่วโมงต่อปี จึงจำเป็นอย่างที่ได้กไทยสมควรที่ได้รับการปลูกฝังคุณธรรมตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่เหมาะสมกับวัยและสามารถนำหลักธรรมไปใช้ในการดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข (กระทรวงศึกษาธิการ, 2537, หน้า 1)

วิชาพระพุทธศาสนา เป็นวิชาที่มีความสำคัญในสภาพสังคมปัจจุบันที่วิทยาการต่าง ๆ กำลังเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ทำให้คุณธรรมจริยธรรมเสื่อมลงเกิดปัญหาทางสังคมสูง จึงเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศเป็นอย่างมาก วิชาพระพุทธศาสนาจึงมีความสำคัญสำหรับการดำรงชีพ ดังนั้น หลักสูตรจึงได้กำหนดให้นักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธทุกคนเรียน ครูผู้สอนพระพุทธศาสนา จึงมีบทบาทสำคัญมากในการจัดการเรียนการสอนให้เกิดผลสัมฤทธิ์ด้วยดี (ณัฐภรณ์ สังห์ดี, 2536, หน้า 5) ซึ่งเป็นไปตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนให้มีชีวิตที่สมบูรณ์ มีความสมดุลที่เป็นองค์รวมเน้นความสัมพันธ์ทางด้านจิตใจ ร่างกาย สติปัญญา และสังคม สามารถพึ่งตนเองได้ในการคิดปฏิบัติ และการตัดสินใจด้วยตนเอง การทำงานเป็นกลุ่ม ร่วมมือกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ สามารถพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมได้ (กรมวิชาการ, 2544, หน้า 1) ซึ่งทั้งนี้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ซึ่งได้รับการออกแบบมาเพื่อส่งเสริมศักยภาพทางการเป็นพลเมืองที่ดี

ให้แก่ผู้เรียน จึงจำเป็นต้องพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความเจริญงอกงามในด้านต่างๆ คือ ความรู้ ทักษะกระบวนการและคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม (กรมวิชาการ, 2545, หน้า 3) พร้อมทั้งให้เป็นไปตามหลักของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 หมวดที่ 5 ของแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ในมาตรา 81 ที่ระบุว่า รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้ คู่คุณธรรม จัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้และปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้อง (นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม, และวลัยพร ศิริภิรมย์, 2545, หน้า 2)

ฉะนั้น เพื่อเป็นการพัฒนาเด็กและเยาวชนของชาติให้มีความประพฤติ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามวิสัยทัศน์ของการศึกษาไทยที่ต้องการให้ชีวิตคนในสังคมมีคุณลักษณะดี เก่ง และมีความสุข (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545ข, หน้า 6) และให้เป็นไปตามความมุ่งหมาย หลักการ และแนวการจัดการศึกษาของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ที่เน้นลักษณะคนไทยที่พึงประสงค์ ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายจิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรม ในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข โดยใช้หลักการจัดการศึกษาที่นักเรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้นักเรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ การจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัด โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ผูกพันทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ปัญหา รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชาและถือว่านักเรียนมีความสำคัญที่สุด อีกทั้งการร่วมกิจกรรม การทดลองควบคู่ไปกับกระบวนการเรียนการสอนตามความเหมาะสมของแต่ละระดับและรูปแบบการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545ข, หน้า 5-14)

ในปัจจุบันการเรียนการสอนเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา จัดอยู่ในสาระที่ 1 ของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 โดยคาดหวังว่า ครูผู้สอนจะเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ นักเรียน มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามมาตรฐานการศึกษา ซึ่งครูผู้สอนจะต้องรู้จักนำวิธีการสอน และเทคนิคการสอนมาจัดกระบวนการเรียนการสอนที่หลากหลาย ส่งเสริมให้ผู้เรียนแสวงหา รูปแบบการเรียน การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองและแลกเปลี่ยนถึงแนวความคิดและกระบวนการเรียนรู้ระหว่างผู้เรียน โดยคาดหวังว่า ผู้เรียนจะต้องสามารถเรียนและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ รู้จักการทำงานกันเป็นหมู่คณะตามระบบประชาธิปไตยบนพื้นฐานของหลักธรรม จริยธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์ นอกจากนั้นผู้เรียนยังต้องรู้จักคุณค่าและภูมิปัญญาไทย ศิลปะ และวัฒนธรรมที่งดงามของไทย (สำนักงานคณะกรรมการ

การศึกษาเอกชน, 2545, หน้า 36-37) ซึ่งการจัดการเรียนการสอนส่วนใหญ่ ต้องประสบกับความล้มเหลว เพราะการสอนมุ่งการถ่ายทอดความรู้มากกว่าการฝึกให้นักเรียนรู้จักคิด จึงทำให้นักเรียนขาดความสามารถในการคิดหาเหตุผลในการใช้ปัญญาเผชิญปัญหา การสอนต้องใช้การคิดเพื่อใช้ปัญญา ประเวศ วะสี (2541, หน้า 10 - 11) ได้กล่าวสาเหตุที่การสอนวิชาพระพุทธศาสนาไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เพราะครูผู้สอนขาดความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนา และขาดวิธีการในการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับจุดประสงค์เนื้อหา ขาดทักษะในการสร้างสื่อการเรียนการสอนและขาดแคลนสื่อการสอนและขาดการสอดแทรกวิถีชีวิตที่ถูกต้อง เพราะการสอนให้คิดเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้เรียนเข้าใจในหลักการของพระพุทธศาสนา และวัชระ กาแก้ว (2545, หน้า 3 - 4) ได้กล่าวถึงสาเหตุที่ทำให้การเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาได้ผลน้อยคือครูผู้สอนไม่มีความรู้ความชำนาญทางด้านพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะวิธีการสอนเน้นในรูปของการบรรยายให้ผู้เรียนฟัง ยึดเอาตามแบบเรียนเป็นหลัก นักเรียนไม่มีการปฏิบัติ สอนให้ผู้เรียนท่องจำเพื่อจะได้คะแนนในการสอบเท่านั้น ไม่ได้พัฒนาทางด้านจิตใจ ประเสริฐ นิกโคกรัง (2549, หน้า 13) ยังได้กล่าวถึงปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาไว้อีกว่า ยังขาดสื่อการเรียนการสอน ครูส่วนใหญ่ นอกจากจะมีภาระงานด้านการสอนแล้วยังต้องปฏิบัติงานในหน้าที่อื่นๆ ที่ได้รับมอบหมายอีกมีเวลาค่อนข้างจำกัดในการเตรียมการสอน การจัดหาสื่อ การหาความรู้เพิ่มเติมใหม่ๆ ครูไม่รู้จักแหล่งอุปกรณ์ ขาดความรู้ในการผลิตสื่อ ขาดความรู้ในเนื้อหาวิชา ไม่มีความรู้ในวิธีการสอนที่เหมาะสม ถึงแม้ในปัจจุบันครูจะเริ่มเข้าใจวิธีสอนหรือวิธีการให้การศึกษาอบรม เพื่อให้เกิดการเสริมสร้างลักษณะนิสัยอย่างถูกต้องขึ้นมาบ้างแล้วก็ตาม แต่ครูก็ยังคงติดในเนื้อหาและทักษะเฉพาะ ทำให้เกิดความรู้สึกว่าเป็นการเสียเวลาและสอนไม่จบไม่ประสบความสำเร็จ สาเหตุเพราะครูผู้สอนขาดวิธีการสอน ขาดทักษะการสอนและนักเรียนไม่เห็นความสำคัญในการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ไม่มีความรู้ในเรื่องของพระพุทธศาสนาและละเลยการปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอน ครูเน้นการสอนเนื้อหาเป็นสำคัญ ไม่ได้เน้นที่กระบวนการเรียนการสอนที่จะหาคำตอบความรู้ใหม่ที่ทำให้นักเรียนเกิดการคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น แสดงให้เห็นว่าการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ยังไม่บรรลุผลเท่าที่ควร ซึ่งมีสาเหตุหนึ่งเนื่องมาจากวิธีสอน จากสภาพปัญหาการเรียนการสอนที่เกิดขึ้นทำให้หลายฝ่ายเร่งพัฒนาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา เพื่อมุ่งเน้นให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรมและแนวปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง สำหรับวิธีการสอนพุทธศาสนามีหลายวิธี วิธีที่สำคัญที่ควรนำมาใช้ในการเรียนการสอนคือวิธีการสอนของพระพุทธเจ้า

ฉะนั้น เมื่อพิจารณาลักษณะที่แท้จริงของพระพุทธศาสนาแล้ว จะพบว่าเน้นหนักไปในการคิดการใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิตให้รู้จักกำจัดความทุกข์ ความเดือดร้อนด้วยการพิจารณาให้เป็นผู้เห็นต้นเหตุแห่งความทุกข์ รู้ว่าอันไหนควรทำ และไม่ควรทำตามตามที่พระธรรมปิฎก (2532, หน้า 43-47) ได้อธิบายไว้ว่า การสอนของพระพุทธเจ้า มีหลายแบบอย่าง

ที่ได้สังเกตหรือพบบ่อยคือ แบบธรรมสาส์นจำ หรือแบบบรรยาย แบบตอบปัญหา แบบวางกฎข้อบังคับ เป็นต้น ที่สำคัญในวงการศึกษายุคใหม่เน้นให้รู้จักคิดเป็น ทำเป็นและแก้ปัญหาเป็นก็คือ การสอนแบบโยนิโสมนสิการ เป็นการจัดการเรียนรู้ตามแนวพุทธวิธีที่สามารถฝึกฝนนักเรียนให้รู้จักการคิดจนเกิดความรู้แจ้งเป็นสัมมาทิฐิ และเป็นกระบวนการเรียนการสอนที่มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน การจัดบรรยากาศ สิ่งแวดล้อมและกิจกรรมที่ก่อให้เกิด ชาติรู้ (คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้, 2543, หน้า ๖) โดยมีครูเป็นกัลยาณมิตรคอยชี้แนะแนวทางและสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่มีความสุข เพื่อนำนักเรียนไปสู่โลกกว้างของการเรียนรู้ (สุมน อมรวิวัฒน์, 2542, หน้า 8) ซึ่งครูต้องสอนให้จำ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น โดยตัวครูต้องสอนวิธีแสวงหาความรู้ และสอนให้นักเรียนรู้จักเลือกสรร ค้นคว้าหาความรู้จากแหล่งข้อมูลข่าวสารที่มีหลากหลายฝึกนักเรียนให้รู้จักคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลข่าวสารให้แก่ นักเรียน การสอนให้นักเรียนคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลเป็น คือ การคิดแบบโยนิโสมนสิการ ซึ่งเป็นองค์ประกอบภายในตัวนักเรียนทำให้นักเรียนรู้จักการคิดพิจารณาข้อมูลอย่างรอบคอบเพื่อค้นกรองหาความจริง คือ การคิดเป็น โดยมีทั้งตัวครูและแหล่งข้อมูลข่าวสารจากสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ เป็นกัลยาณมิตรที่จัดเป็นปรโตโมสะหรือเสียงจากผู้อื่นที่เป็นตัวส่งเสริมทำให้โยนิโสมนสิการของนักเรียนชัดเจนยิ่งขึ้น ดังที่พระราชวรมุณี ประยูร ธมฺมจิตฺโต (2543, หน้า 2-18) ได้มีความเห็นว่า การเรียนรู้โดยการใช้วิธีสอนตามแนวพุทธวิธี จะช่วยเสริมสร้างให้คนเกิดสติปัญญาที่ทำให้เกิดความรู้แจ้งเห็นจริงด้วยเหตุผลที่นำไปสู่การกระทำหรือการประพฤติปฏิบัติตนที่ถูกต้องดีงาม ซึ่งจะเป็นการสร้างคุณงามความดีให้เกิดขึ้นกับตัวเองและทำให้สังคมเกิดสันติสุขและเจริญก้าวหน้าต่อไป

รูปแบบการสอนชิปปา (Cippa model) เป็นรูปแบบการสอนที่ทีศนา แชมมณี (2550, หน้า 284) ได้พัฒนาขึ้นและได้กล่าวถึงผลที่ผู้เรียนได้จากการเรียนว่า ผู้เรียนจะเกิดความเข้าใจในการคิดวิเคราะห์ การคิดสร้างสรรค์ การสื่อสาร รวมทั้งเกิดการใฝ่รู้โดยอาศัยความร่วมมือจากกลุ่ม ซึ่งสามารถนำไปใช้ในกระบวนการเรียนการสอนได้อย่างหลากหลายแนวคิดในการสร้างสรรค์ความรู้ กระบวนการกลุ่มและการร่วมมือ ความพร้อมที่จะเรียนรู้ การเรียนรู้กระบวนการและการถ่ายโอนการเรียนรู้ได้ดี เพื่อพัฒนาผู้เรียนควบคู่ไปกับการมีทักษะและกระบวนการ เพราะรูปแบบการสอนแบบชิปปา มีหลักการสอนที่ส่งผลโดยตรงต่อสติปัญญา อารมณ์ และความรู้สึกรักของนักเรียน กล่าวคือส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยการมีปฏิสัมพันธ์ทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคม ซึ่งจะทำให้ให้นักเรียนเกิดพฤติกรรม ค่านิยมและแสดงออกอย่างเหมาะสมมีเหตุผลในการกระทำของตน ดังงานวิจัยที่สาวิตรี ยัมช้อย (2548, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม และความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่จัดการเรียนรู้แบบโมเดลชิปปากับวิธีสอนแบบปกติ ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมของกลุ่มทดลอง

และกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และความคิดสร้างสรรค์ของกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้นทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะนำรูปแบบการสอน 2 วิธีคือการสอนตามรูปแบบโยนิโสมนสิการกับรูปแบบชิปปามาทดลองสอนเพื่อศึกษาว่า ผลการเรียนรู้ของนักเรียนที่เรียนตามรูปแบบการสอนโยนิโสมนสิการกับรูปแบบการสอนชิปปาจะแตกต่างกันหรือไม่ มีเจตคติที่ดีต่อวิชาพระพุทธศาสนาดีขึ้นหรือไม่ มีพฤติกรรมการปฏิบัติตน เรื่องเบญจศีล แตกต่างกันหรือไม่ ซึ่งจะเป็นแนวทางในการพัฒนาการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมให้มีประสิทธิภาพต่อไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องเบญจศีล ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้รูปแบบการสอนโยนิโสมนสิการกับรูปแบบการสอนชิปปา
2. เพื่อเปรียบเทียบเจตคติต่อวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้รูปแบบการสอนโยนิโสมนสิการกับรูปแบบการสอนชิปปา
3. เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมการปฏิบัติตนเรื่องเบญจศีล ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้รูปแบบการสอนโยนิโสมนสิการกับรูปแบบการสอนชิปปา

ความสำคัญของการวิจัย

1. เป็นการพัฒนาและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญให้ได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ได้ศึกษาค้นคว้าหาความรู้และคำตอบด้วยตนเองโดยมีครูคอยชี้แนะให้ความช่วยเหลือ ให้นักเรียนรู้จักคิด คิดเป็น รู้จักแก้ปัญหาต่างๆ ด้วยตนเอง
2. เป็นแนวทางสำหรับครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาได้นำรูปแบบการสอนโยนิโสมนสิการกับรูปแบบการสอนชิปปาไปใช้ในการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในระดับชั้นอื่นๆ ต่อไป
3. เป็นแนวทางสำหรับครูผู้สอนวิชาอื่นๆ ได้นำรูปแบบการสอนโยนิโสมนสิการและรูปแบบการสอนชิปปาไปใช้ในวิชาอื่นๆ ต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยแบ่งเป็น 5 ด้าน คือ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ตัวแปรที่ศึกษา ระยะเวลา และเนื้อหาที่ใช้ในการสอน

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสามัคคีวิทยา อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2553 3 ห้องเรียน จำนวน 120 คน ซึ่งนักเรียนแต่ละห้องจะจัดเป็นนักเรียนที่คละความสามารถ

2. กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสามัคคีวิทยา ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2553 จำนวน 2 ห้องเรียน ห้องเรียนละ 40 คน รวม 80 คน โดยการสุ่มอย่างง่าย (random simple) ด้วยการจับสลากจาก 3 ห้องเรียนและจับสลากอีกครั้ง เพื่อกำหนดเป็นกลุ่มทดลองที่ 1 และกลุ่มทดลองที่ 2 ดังนี้

กลุ่มทดลองที่ 1 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 40 คน ที่ได้รับการสอนตามรูปแบบการสอนโยนิโสมนสิการ

กลุ่มทดลองที่ 2 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 40 คน ที่ได้รับการสอนตามรูปแบบการสอนชิปปา

3. ตัวแปรที่ศึกษา

3.1 ตัวแปรต้น คือ รูปแบบการสอนมี 2 รูปแบบ ได้แก่

3.1.1 รูปแบบการสอนโยนิโสมนสิการ

3.1.2 รูปแบบการสอนชิปปา

3.2 ตัวแปรตาม ได้แก่

3.2.1 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

3.2.2 เจตคติต่อวิชาพระพุทธศาสนา

3.2.3 พฤติกรรมการปฏิบัติตน เรื่อง เบญจศีล

4. ระยะเวลาของการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าวิจัยครั้งนี้ ทำการทดลองในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2553 โดยผู้วิจัยดำเนินการสอนด้วยตนเอง จำนวน 2 ห้องเรียน ห้องเรียนละ 12 ชั่วโมง รวมเป็น 24 ชั่วโมง เป็นเวลา 6 สัปดาห์

5. เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัย

เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัยกำหนดจากกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เรื่อง เบญจศีล

นิยามศัพท์เฉพาะ

รูปแบบการสอน หมายถึง แบบแผนของการจัดการเรียนการสอนที่มีความครอบคลุมองค์ประกอบต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กันและได้รับการจัดไว้อย่างมีระบบแบบแผน มีวิธีสอนและเทคนิคการสอนต่าง ๆ ที่จะช่วยให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของรูปแบบนั้น ๆ

รูปแบบการสอนโยนิโสมนสิการ หมายถึง กระบวนการสอนที่จัดกิจกรรมให้เกิดกระบวนการความคิดทางปัญญาของบุคคลให้รู้จักใช้ปัญญา ให้บุคคลสามารถคิดเป็น รู้จักคิด และรู้จักวิเคราะห์ เป็นการศึกษาได้อย่างถูกวิธี มีระบบ มีระเบียบ ต่อเนื่องกันเป็นเหตุเป็นผล เป็นลำดับขั้นตอน เป็นการศึกษาที่มีเหตุผล ซึ่งสุมน อมรวิวัฒน์ (2530, หน้า 96 -102) ได้พัฒนาขึ้นประกอบขั้นตอน 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นนำ ขั้นเสริมการสร้างศรัทธา เจตคติที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน บทเรียน

1.1 การจัดบรรยากาศในชั้นเรียนให้เหมาะสม

1.2 สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน

1.3 ครูนำเสนอสิ่งเร้าและแรงจูงใจ

2. ขั้นสอน ประกอบด้วย

2.1 ครูเสนอปัญหาที่เป็นสาระสำคัญของบทเรียนและมอบหมายงาน

2.2 นักเรียนฝึกการรวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้ และหลักการ

2.3 จัดกิจกรรมที่เร้าให้เกิดการคิดตามหลักโยนิโสมนสิการ

2.3.1 คิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย เป็นวิธีคิดด้วยการค้นหาสาเหตุ พิจารณาเหตุการณ์ ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น เป็นผลของการกระทำต่าง ๆ แล้วสืบค้นสืบสาวไปถึงสาเหตุและส่วนประกอบที่ทำให้เกิดผลเช่นนั้น

2.3.2 คิดแบบคุณค่าแท้ – คุณค่าเทียม เป็นวิธีคิดแบบสกัดหรือบรรเทา ตัดหา เป็นขั้นฝึกหัดขัดเกลากิเลส หรือตัดทอนไม่ให้กิเลสเข้ามาครอบงำจิตใจแล้วต้องอาศัยปัญญาเป็นตัวช่วยกำกับพิจารณาอยู่เสมอเพื่อจะได้เข้าใจและเลือกเสพคุณค่าแท้ที่เป็นประโยชน์แก่ชีวิตอย่างแท้จริงแก่ตนเอง และผู้อื่นในสังคม

2.3.3 คิดแบบคุณโทษและทางออก เป็นการศึกษาวิเคราะห์สรรพสิ่งและเหตุการณ์ทั้งมวลตามความเป็นจริง (ตามสภาวะที่เป็นอยู่จริง – สามัญลักษณ์) โดยมองเห็นและยอมรับความจริงว่ามีทั้งด้านดี (เป็นคุณ) ด้านเสีย (เป็นโทษ) และเมื่อมองเห็นทั้งด้านดี ด้านเสียแล้ว ทางออกคืออะไร หรือเป็นอย่างไร

2.3.4 คิดแบบอุปายปลูกเร้าคุณธรรม เป็นวิธีคิดที่รู้จักนำเอาประสบการณ์ที่ผ่านพบมาคิดปรุงแต่งในทางที่ติงามเป็นประโยชน์เป็นกุศล ทำให้มีทัศนคติที่ดีต่อบุคคล เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม แล้วแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมในทางสร้างสรรค์ต่อไป

3. ชั้นสรุป

- 3.1 นักเรียนปรับปรุงแก้ไขปฏิบัติให้ถูกต้อง
- 3.2 อภิปรายและสอบถามข้อสงสัย
- 3.3 สรุปบทเรียน
- 3.4 วัดและประเมินผล

รูปแบบการสอนซิปปา หมายถึง กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านสติปัญญา ด้านสังคม และด้านอารมณ์ มีการทำงานที่เป็นระบบระเบียบจนสามารถให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ซึ่งทศนา เขมมณี (2550, หน้า 283 – 284) ได้พัฒนาขึ้น ประกอบด้วยขั้นตอน 7 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นทบทวนความรู้เดิม ขั้นนี้เป็นการดึงความรู้เดิมของผู้เรียนในเรื่องที่จะเรียน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนมีความพร้อมในการเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับความรู้เดิมของตน ซึ่งผู้สอนอาจใช้วิธีการต่าง ๆ ได้อย่างหลากหลาย
2. ขั้นแสวงหาความรู้ใหม่ ขั้นนี้เป็นการแสวงหาข้อมูลความรู้ใหม่ของผู้เรียนจากแหล่งข้อมูลหรือแหล่งความรู้ต่าง ๆ ซึ่งครูอาจจัดเตรียมมาให้ผู้เรียนหรือให้คำแนะนำเกี่ยวกับแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนแสวงหากันได้
3. ขั้นศึกษาทำความเข้าใจข้อมูล/ความรู้ใหม่และเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับความรู้เดิม ขั้นนี้เป็นขั้นที่ผู้เรียนจะต้องศึกษาและทำความเข้าใจกับข้อมูล ความรู้ที่หามาได้ผู้เรียนจะต้องสร้างความหมายของข้อมูล ประสบการณ์ใหม่ ๆ โดยใช้กระบวนการต่าง ๆ ด้วยตนเอง เช่น กระบวนการคิด กระบวนการกลุ่มในการอภิปรายและสรุปความเข้าใจเกี่ยวกับข้อมูลนั้น ๆ ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยการเชื่อมโยงกับความรู้เดิม
4. ขั้นแลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจกับกลุ่ม ขั้นนี้เป็นขั้นที่ผู้เรียนอาศัยกลุ่มเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบความรู้ความเข้าใจของตน รวมทั้งขยายความรู้ความเข้าใจของตนให้กว้างขึ้น ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้แบ่งปันความรู้ด้านความเข้าใจของตนเองแก่ผู้อื่น และได้รับประโยชน์จากความรู้ ความเข้าใจของผู้อื่นไปพร้อม ๆ กัน
5. ชั้นสรุปและจัดระเบียบความรู้ ขั้นนี้เป็นการสรุปความรู้ที่ได้รับทั้งการปฏิบัติ ความรู้เดิม ความรู้ใหม่ และจัดสิ่งที่เรียนให้เป็นระบบระเบียบเพื่อช่วยให้ผู้เรียนจดจำสิ่งที่เรียนได้ง่าย
6. ชั้นปฏิบัติและการแสดงผลงาน หากความรู้ที่ได้เรียนรู้มาไม่มีการปฏิบัติ ขั้นนี้จะเป็นการช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาสแสดงผลงานการสร้างความรู้ของตนให้ผู้อื่นรับรู้ ช่วยให้ผู้เรียนได้ตรวจสอบความเข้าใจของตนเองและช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนใช้ความคิดสร้างสรรค์ แต่หากมีการปฏิบัติตามข้อความรู้ที่ได้ ขั้นนี้จะเป็นชั้นปฏิบัติและมีการแสดงผลงานที่ได้ปฏิบัติด้วย

7. ชั้นประยุกต์ใช้ความรู้ ชั้นนี้เป็นชั้นของการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนการนำความรู้ความเข้าใจของตนไปใช้สถานการณ์ต่าง ๆ ที่หลากหลายเพื่อเพิ่มความชำนาญความเข้าใจความสามารถในการแก้ปัญหาและความจำในเรื่องนั้น ๆ

เบญจศีล หมายถึง ศีล 5 ข้อ ได้แก่

1. ปาณาติปาตา เวระมะณี การงดเว้นจากการฆ่าสัตว์
2. อทินนาทานา เวระมะณี การงดเว้นจากการลักทรัพย์บุคคลอื่นที่เขาหวงแหน
3. กาเมสุ มิจฉาจารา เวระมะณี การงดเว้นจากการประพฤตินิดในกาม
4. มุสาวาทา เวระมะณี การงดเว้นจากการพูดเท็จ พูดปด พูดคำหยาบ พูดเพื่อเจ้อ
5. สุราเมรัยะยะมัทธชะปะมาทัฏฐานา เวระมะณี การงดเว้นจากการดื่มเหล้า คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท

ผลการจัดการเรียนรู้ หมายถึง ความรู้ ความสามารถ ความคิดเห็น ความรู้สึก และพฤติกรรม การปฏิบัติตนด้านคุณธรรม จริยธรรม เรื่อง เบญจศีล ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งวัดได้จากแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แบบวัดเจตคติต่อวิชาพระพุทธศาสนา และแบบวัดพฤติกรรม การปฏิบัติตน เรื่อง เบญจศีล

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ความรู้ ความสามารถ เรื่อง เบญจศีล ที่ได้จากการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ซึ่งวัดได้จากคะแนนที่นักเรียนตอบแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

เจตคติต่อวิชาพระพุทธศาสนา หมายถึง ความคิดเห็น ความรู้สึกของนักเรียนที่มีต่อวิชาพระพุทธศาสนา เรื่อง เบญจศีล ซึ่งวัดได้จากการตอบแบบวัดเจตคติต่อวิชาพระพุทธศาสนาที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

พฤติกรรม การปฏิบัติตน เรื่อง เบญจศีล หมายถึง การประพฤติปฏิบัติตนด้านคุณธรรม จริยธรรมที่เกี่ยวกับเรื่อง ศีล 5 ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งวัดได้จากแบบวัดพฤติกรรม การปฏิบัติตน เรื่อง เบญจศีลที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น

นักเรียน หมายถึง นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสามัคคีวิทยา ตำบลสำนารายณ์ อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2553

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาทำวิจัย เรื่อง การเปรียบเทียบผลการจัดการเรียนรู้ วิชาพระพุทธศาสนา เรื่อง เบญจศีล ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้รูปแบบการสอนโยนิโสมนสิการกับรูปแบบการสอนชิปปา ซึ่งรูปแบบการสอนชิปปา (Cippa model) ที่ศึกษา แคมมณี ได้คิดขึ้นมา ประกอบด้วยขั้นตอน 7 ขั้นตอน คือ

1. การทบทวนความรู้เดิม ขั้นนี้เป็นการดึงความรู้เดิมของผู้เรียนในเรื่องที่จะเรียน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนมีความพร้อมในการเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับความรู้เดิมของตน
2. การแสวงหาความรู้ใหม่ ขั้นนี้เป็นการแสวงหาข้อมูลความรู้ใหม่ของผู้เรียนจากแหล่งข้อมูลหรือแหล่งความรู้ต่าง
3. การศึกษาทำความเข้าใจข้อมูล/ความรู้ใหม่และเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับความรู้เดิม ขั้นนี้เป็นขั้นที่ผู้เรียนจะต้องศึกษาและทำความเข้าใจกับข้อมูล ความรู้ที่หามาได้ผู้เรียนจะต้องสร้างความหมายของข้อมูล ประสบการณ์ใหม่ ๆ โดยใช้กระบวนการต่าง ๆ ด้วยตนเอง เช่น กระบวนการคิด กระบวนการกลุ่มในการอภิปรายและสรุปความเข้าใจเกี่ยวกับข้อมูลนั้น ๆ ซึ่งจำเป็นต่ออาศัยการเชื่อมโยงกับความรู้เดิม
4. ขั้นแลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจกับกลุ่ม ขั้นนี้เป็นขั้นที่ผู้เรียนอาศัยกลุ่มเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบความรู้ความเข้าใจของตน รวมทั้งขยายความรู้ความเข้าใจของตนให้กว้างขึ้น ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้แบ่งปันความรู้ด้านความเข้าใจของตนเองแก่ผู้อื่น และได้รับประโยชน์จากความรู้ ความเข้าใจของผู้อื่นไปพร้อม ๆ กัน
5. ขั้นสรุปและจัดระเบียบความรู้ ขั้นนี้เป็นการสรุปความรู้ที่ได้รับทั้งการปฏิบัติ ความรู้เดิม ความรู้ใหม่และจัดสิ่งทีเรียนให้เป็นระบบระเบียบเพื่อช่วยให้ผู้เรียนจดจำสิ่งที่เรียนได้ง่าย
6. ขั้นปฏิบัติและการแสดงผลงาน ขั้นนี้จะเป็นการช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาสแสดงผลงาน การสร้างความรู้ของตนให้ผู้อื่นรับรู้ ช่วยให้ผู้เรียนได้ตรวจสอบความเข้าใจของตนเองและช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนใช้ความคิดสร้างสรรค์ ขั้นนี้จะเป็นขั้นปฏิบัติและมีการแสดงผลงานที่ได้ปฏิบัติ
7. ขั้นประยุกต์ใช้ความรู้ ขั้นนี้เป็นขั้นของการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนการนำความรู้ความเข้าใจของตนไปใช้สถานการณ์ต่าง ๆ ที่หลากหลาย เพื่อเพิ่มความชำนาญความเข้าใจความสามารถในการแก้ปัญหาและความจำในเรื่องนั้น ๆ รูปแบบการสอนซิปปานี้ เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนร่วมกันทำงานเป็นทีมและค้นพบความรู้ด้วยตนเอง ส่งเสริมให้ผู้เรียนทำงานเป็นกลุ่ม ได้แสดงความคิดเห็น กล้าแสดงความสามารถของตนเองภายในกลุ่ม ในระหว่างกลุ่มที่ได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ สามารถอธิบายชี้แจง ตอบคำถามได้ดี ทั้งนำผลของการทำกิจกรรมนั้น ๆ ไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันและกัน สามารถประยุกต์นำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

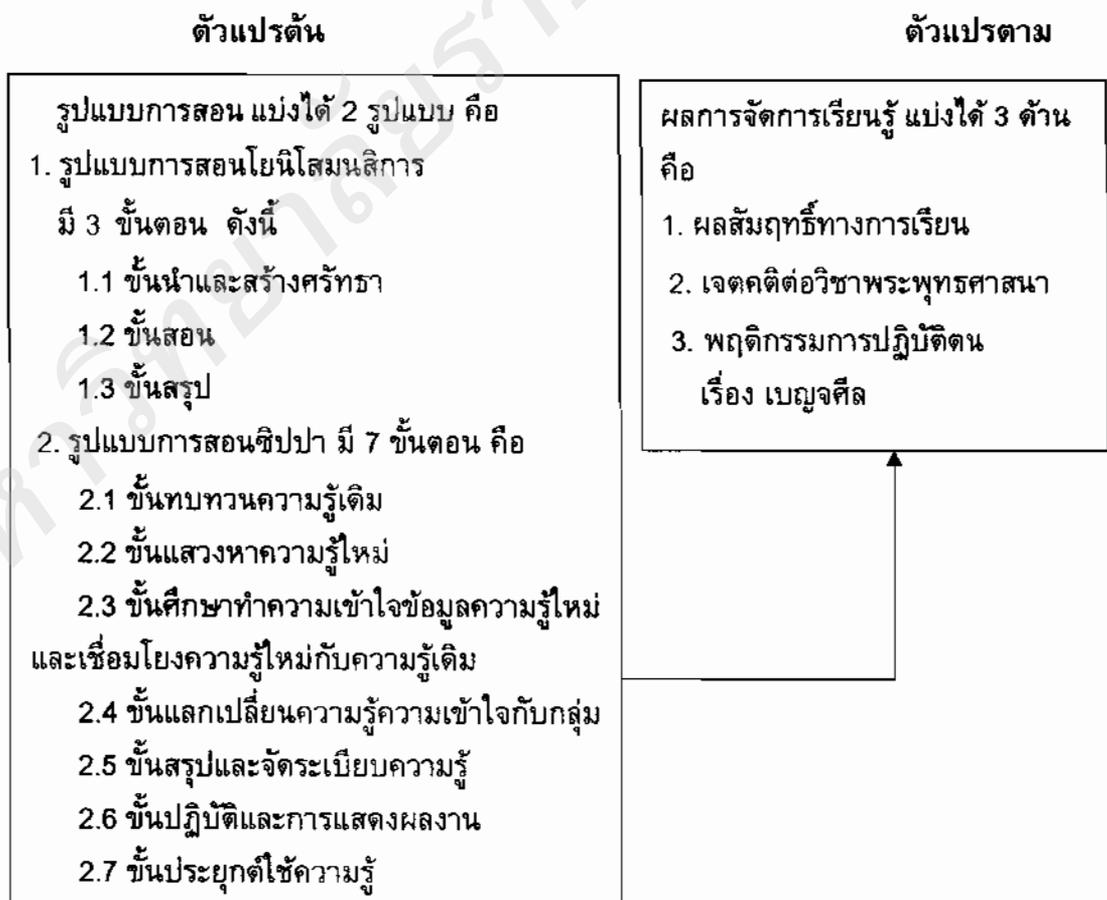
ส่วนรูปแบบการสอนโยนิโสมนสิการของสุมน อมรวิวัฒน์ (2533, หน้า 161) มีแนวคิดที่ว่า ครูเป็นบุคคลที่สามารถจัดสภาพแวดล้อม แรงจูงใจ และวิธีการสอนให้ผู้เรียนเกิดศรัทธาที่จะเรียนรู้และจัดกิจกรรมที่เร้าให้ผู้เรียนเกิดการคิด ได้ฝึกฝนวิธีการคิดตามแบบโยนิโสมนสิการ ซึ่งจะนำไปสู่การปฏิบัติโดยประจักษ์จริง โดยครูทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตร ช่วยให้ศิษย์มีโอกาสคิด และแสดงออกอย่างถูกวิธี จะสามารถช่วยพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดปัญญาและแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม ประกอบด้วยขั้นตอน 3 ขั้นตอน คือ

1. **ขั้นการสร้างศรัทธา** ครูสร้างสัมพันธ์ที่ดีกับนักเรียน จัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศที่กระตุ้นให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของบทเรียน และเสนอสถานการณ์ ปัญหา หรือกรณีตัวอย่าง พร้อมทั้งแนะนำหลักธรรมที่สามารถนำไปใช้ในการเลือกและแก้ปัญหา

2. **ขั้นศึกษาข้อมูลและฝึกทักษะการคิด** โดยผู้เรียนแสวงหาและรวบรวมข้อมูล ฝึกใช้วิธีคิดหลาย ๆ วิธี ฝึกทักษะการเลือกและตัดสินใจ และลงมือปฏิบัติโดยครูให้คำแนะนำปรึกษา อันกัลยาณมิตร

3. **ขั้นสรุป** ผู้เรียนและครูสรุปบทเรียน วัตถุประสงค์และประเมินผลการเรียนรู้ เป็นการช่วยให้ผู้เรียนสามารถคิดแก้ปัญหาจากสถานการณ์ที่กำหนดให้ได้อย่างเป็นระบบด้วยเหตุและผล เป็นกำลังปัจจัยทำให้เกิดปัญญาที่รู้จักคิด รู้จักคิดวิเคราะห์เป็นอย่างดีมีเหตุมีผล รู้จักไตร่ตรองพิจารณาอย่างแท้จริงถึงความจริงทั้งสามารถสกัดกั้นอวิชชา ตัณหา และยังทำให้เกิดกุศลธรรมที่ทำให้ชีวิตของตนสามารถพัฒนาในทางที่ดีที่เจริญยิ่งขึ้น ทำให้นักเรียนมีความสามารถในการคิดเป็น แก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ มีความเข้าใจในตนเองและผู้อื่นมากขึ้น เข้าใจระบบความสัมพันธ์ในสังคมและพัฒนาทักษะเจตคติต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

จากรูปแบบการสอนทั้งสองดังกล่าว ผู้วิจัยจึงขอเสนอกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

ภาพ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

สมมติฐานของการวิจัย

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง เบญจศีล ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้รูปแบบการสอนโยนิโสมนสิการกับรูปแบบการสอนชิปปาแตกต่างกัน
2. เจตคติต่อวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้รูปแบบการสอนโยนิโสมนสิการกับรูปแบบการสอนชิปปาแตกต่างกัน
3. พฤติกรรมการปฏิบัติตน เรื่อง เบญจศีล ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้รูปแบบการสอนโยนิโสมนสิการกับรูปแบบการสอนชิปปาแตกต่างกัน

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี